

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО РОЗРОБЛЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Смирнова І.М.

канд.пед.наук, докторант

Інституту професійно-технічної освіти
НАПН України

Анотація. У статті проаналізовано поняття «педагогічні умови», визначено суть поняття «педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання електронних освітніх ресурсів», визначено і обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання електронних освітніх ресурсів.

Ключові слова: педагогічні умови, майбутні учителі технологій, електронні освітні ресурси.

Annotation. The article analyzes the concept of pedagogical conditions, Essence concept pedagogical conditions of training future teachers of technology to the development and use of electronic educational resources provided for conditions considered in the study teacher training technology

Keywords: conditions, pedagogical conditions, training future teachers of technology development and use of electronic educational resources, EER.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сьогодні суспільству необхідні спеціалісти нового типу, які володіють багатoproфільними знаннями, вміннями, особистісними якостями творчої активності. Тому так важлива підготовка майбутніх учителів технологій, що має відповідати рівню розвитку найсучасніших інноваційних досягнень в галузі освіти та промисловості. Саме таких позицій ми підходили до організації експериментального дослідження на фізико-математичному факультеті Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, в якому взяли участь викладачі кафедри «Теорії і методики технологічної підготовки, охорони праці та безпеки життєдіяльності» та 135 студентів цього ж вищого навчального закладу.

Організація експерименту передбачала визначення і обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання електронних освітніх ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Обґрунтуванню концептуальних засад професійної підготовки майбутніх вчителів технологій, формуванню їхніх педагогічних професійно значущих якостей присвятили свої роботи багатьох науковців (Н. Бібік, А. Гуржій, М. Євтух, М. Корець, В. Лозовецька, Н. Ничкало, Л. Пуховська, В. Радкевич, О. Савченко, В. Сидоренко, В. Тименко, Д. Тхоржевський, В. Юрженко та ін.). Оскільки для нашого дослідження значний науковий інтерес представляє проблема розроблення і використання електронних освітніх ресурсів у навчальному процесі загальноосвітніх і вищих навчальних закладів, то ми акцентувались на наукових працях, в яких висвітлюються результати вивчення даного питання., зокрема, це дослідження В. Бикова, Л. Бекірова, І. Войтовича, В. Волинського, П. Гороля, Р. Гуревича, А. Гуржія, В. Лапінського, Л. Карташової, Є. Полат, О. Сисоєвої, О. Спіріна, С. Шарова, В. Ясулайтіс та ін.

З огляду на зазначену тему нашого дослідження, свій науковий пошук ми спрямували на вивчення результатів наукових досліджень щодо визначення суті та основного призначення педагогічних умов, які відображено в працях відомих педагогів: Ю. Бабанського, М. Зверєвої, Я. Коменського, І. Лернера, В. Максимова, Ю. Сокольникова, К. Ушинського та ін.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР, ми вважали за необхідне з'ясувати суть понять «умова» та «педагогічна умова».

З цією метою нами здійснено аналіз психолого-педагогічних джерел, результати якого свідчать про багатоаспектність їх використання різними науковцями. У філософському енциклопедичному словнику умова розглядається як компонент комплексу об'єктів (речей, їх реального стану, взаємодій), з наявності якого випливає існування певного явища. Поняття «умова» тлумачиться як те, від чого залежить інше, і що уможливлює процес, на відміну від «причини», яка неминуче сприяє виникненню чого-небудь [3; 12, с. 453]. Водночас, у великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «умова»

визначається як необхідна обставина, яка уможлиблює здійснення чого-небудь або сприяє чомусь, а «умови» – обставини, за яких здійснюється що-небудь [2, с. 1506].

Вивчення результатів наукових здобутків вітчизняних і зарубіжних учених свідчать про те, що більшість з них дотримуються однакових поглядів на суть даного феномену. Педагогічні умови здебільшого розглядаються як ситуація, сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів або об'єктивних можливостей, які уможливають результативне управління навчальним процесом, забезпечують ефективне функціонування всіх компонентів освітньої системи та реалізацію поставлених цілей щодо підвищення результативності навчання. Особливістю педагогічних умов є їх подвійний характер. З одного боку, це джерело виникнення, існування та розвитку самого педагогічного процесу, запорука його ефективного функціонування та можливостей подальшого вдосконалення (спеціально створені педагогічні умови мають здатність регулювати педагогічний процес, робити його компоненти взаємозалежними один від одного), а іншого – вони є «атмосферою» навчально-виховного процесу, і саме від їх цілеспрямованості, впорядкованості, логічності та структурованості залежить функціонування цього процесу та його ефективність.

За результатами вивчення суті та основного призначення педагогічних умов нами виявлено, що дане поняття традиційно використовується у трьох значеннях: перше – це відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може, тобто умови створюють середовище, в якому явище виникає, існує й розвивається; друге – це сукупність об'єктів (речей, процесів, відношень тощо), необхідних для виникнення, існування чи зміни якого-небудь об'єкта; третє – це те, від чого залежить щось інше, істотний компонент комплексу об'єктів (предметів, їх станів, взаємодій), із наявності якого з необхідністю випливає існування цього явища. Отже, педагогічні умови треба розглядати як необхідні обставини, створення яких дає змогу підвищити рівень підготовленості майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР.

Для всебічного розгляду педагогічних умов, з точки зору конкретності, варто розглянути їх відмінності від інших типів, наприклад: соціальних, психологічних, організаційних. Так, соціальні умови відображають особливості ставлення суспільства до проблем розвитку професійної компетентності педагогічних працівників, вимоги до атестації педагогів. Психологічні умови базуються на закономірностях розвитку та самореалізації особистості вчителя і передбачають розроблення психологічного комфорту з урахуванням індивідуальних особливостей особистості. Водночас, організаційні умови визначають загальні вимоги до структури та послідовності здійснення майбутніми вчителями конкретного виду педагогічної діяльності [10, с. 211; 13].

Для нашого дослідження становлять інтерес різні підходи до класифікації педагогічних умов. Так, на думку В. Жернова, педагогічні умови, в залежності від способу впливу на освітній процес, поділяються на зовнішні та внутрішні. Це означає, що зовнішні умови є продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища, й реалізуються через відповідні чинники. Під внутрішніми автор розуміє такі педагогічні умови, які є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та являють собою сукупність педагогічних заходів, що забезпечують ефективне вирішення цих завдань [4, с. 85; 7]. Цієї ж думки дотримуються А. Алексюк, А. Аюрзанайн та П. Підкасистий, які під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети. При цьому вчені поділяють педагогічні умови на: а) зовнішні (позитивні стосунки викладача і студента); об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо, та б) внутрішні (індивідуальні) – індивідуальні особливості студентів (стан здоров'я, особливості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо).

Процес визначення педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення й використання ЕОР є достатньо складним, оскільки залежність від багатьох чинників. Базуючись на тому, що кожна умова – це підґрунтя для наступної, що й характеризує їх тісний взаємозв'язок, постає

необхідність розроблення комплексу педагогічних умов, необхідних для формування готовності майбутнього вчителя технологій до розроблення і використання ЕОР. Відтак, визначаємо його як таку сукупність, в якій кожна умова слугує для досягнення однієї з послідовних конкретизованих цілей на шляху до зазначеної кінцевої мети [6; 8; 9].

При визначенні педагогічних умов, за яких розроблення і використання ЕОР буде засобом ефективної підготовки до професійної діяльності, ми надали перевагу таким положенням: успішність розробки педагогічних умов залежить від чіткості визначення основної мети, на досягнення якої спрямована організація навчально-виховного процесу вищого навчального закладу; ефективність педагогічних умов досягається за допомогою їх взаємозв'язків, тобто сукупності взаємодоповнювальних і взаємозумовлених дій і заходів, які забезпечують досягнення поставленого результату; у процесі реалізації педагогічних умов забезпечується мотиваційна налаштованість суб'єктів навчання на аналітичну діяльність, розробку структурно взаємопов'язаних алгоритмізованих програм аналізу (самоаналізу) всіх компонентів навчально-виховного процесу.

З огляду на зазначені положення, потрібно враховувати, які саме педагогічні вміння мають формуватися в процесі підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР. Заслужують на увагу різні підходи до класифікації педагогічних умінь учителя, що подані в педагогічній літературі. Одні дослідники, погоджуючись з Н. Кузьміною, розглядають педагогічні вміння у відповідності до основних функціональних компонентів педагогічних систем: гностичних, проектувальних, конструктивних, організаторських, комунікативних тощо. Так, наприклад, Ю. Васильєв, досліджуючи проблему інформаційно-технологічної підготовки майбутнього вчителя середньої школи, виокремив дев'ять основних функцій його професійної діяльності: конструктивну, організаторську, комунікативну, інформаційну, розвивальну, орієнтаційну, мобілізаційну, дослідницьку і технічну. Однак, варто зазначити, що при такому

підході здійснюється поєднання двох типів функцій педагогічної діяльності: функцій завдань і функцій операцій.

На переконання науковців І. Зимньої та Г. Селевка, до педагогічних умов належать: наявність та подальший розвиток педагогічних здібностей викладача; системне й постійне використання демонстраційних та ілюстративних методів; систематичне застосування проблемного, евристичного (частково-пошукового) та дослідницького методів; систематичне використання новітніх педагогічних й інформаційних технологій; використання методів активного навчання, а саме: неімітаційних (дискусії, виїзні заняття – заняття на виробництві, проблемні лекції, екскурсії); імітаційних неігрових (вирішення виробничих завдань, аналіз конкретних виробничих ситуацій, дії за інструкцією); та імітаційних ігрових (рольові та ділові ігри, ігрове моделювання) [5; 9].

З інших позицій, до узагальнення педагогічних умов підходить О. Абдулліна, яка виділяє групи вмінь і навичок, що характеризують діяльність учителя за провідними педагогічними завданнями: дидактичні вміння (стосуються організації навчального процесу і управління пізнавальною діяльністю школярів), виховні вміння (проведення позакласної виховної роботи з учнями і керівництво їхнім самовихованням), вміння проводити освітню роботу серед населення, методичні й дослідницькі вміння (вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, аналіз та узагальнення власного досвіду), вміння і навички в галузі самостійної роботи [1, с. 79]. Водночас, на думку Ю. Друзя, до педагогічних умов належать: позитивна мотивація навчально-пізнавальної діяльності студентів; характер стосунків у системі «викладач – студент», що будуються на принципі педагогічної взаємодії, співпраці та співтворчості; різноманітність ігрових ролей, які стимулюють позитивні емоції студентів; високий рівень інтелектуальної активності учасників і сформованість їхніх комунікативних умінь; залучення студентів до активної комунікативно-ігрової діяльності; забезпечення психологічного комфорту кожному учаснику гри та високого рівня професіоналізму викладачів вищої школи [з, с. 82 – 83].

Відтак, серед вітчизняних і зарубіжних учених не існує узгодженості позицій щодо класифікації та ієрархізації педагогічних умов для формування певних педагогічних умінь. На нашу думку, цілком логічно при визначенні педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення й використання ЕОР виходити із завдань, зумовлених специфікою майбутньої спеціальності та одержання ними первинних умінь і навичок із професійно орієнтованих дисциплін. Передусім зазначимо, що вибір педагогічних умов має здійснюватись за спільним напрямом їх впливу, а в основу групування мають бути покладені критерії відповідності кінцевій меті, орієнтації на заплановані результати та їх практичне спрямування.

Водночас, оптимізація педагогічних умов має забезпечити усунення суперечностей між вимогами до майбутніх учителів технологій і рівнями їхньої професійної кваліфікації. Досліджуючи питання активізації навчання в освіті, наші респонденти вбачали такі додаткові його можливості: розроблення національних стандартів освіти, рівнів професійної компетентності майбутнього фахівця-економіста (з урахуванням світових тенденцій) та вдосконалення процесу реалізації освіти (змісту навчальних дисциплін і застосування інтенсивних навчальних технологій, які ґрунтуються на принципах і методах активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів).

На підставі результатів теоретичного дослідження, опитування науково-педагогічних працівників, майбутніх учителів технологій, які брали участь в експерименті, нами запропоновано такі педагогічні умови, реалізація яких, на нашу думку, забезпечить результативність навчання майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР:

- розвиток пізнавального інтересу до розроблення і використання ЕОР у майбутній професійній діяльності;
- використання комплексу активних та інтерактивних методів навчання, що реалізують принцип діяльності в навчально-пізнавальному процесі;

□ спрямованість навчання на майбутню професійну діяльність через систему ситуативних завдань, при конструюванні яких враховується специфіка діяльності вчителя технологій;

□ стимулювання творчої самостійності майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР;

□ підготовка науково-педагогічних працівників до викладання спецкурсів для майбутніх учителів технологій з розроблення і використання ЕОР;

□ навчально-методичне забезпечення підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР.

Кожну з визначених педагогічних умов розглянемо детальніше.

Провідна роль з-поміж виокремлених нами умов належить позитивній мотивації. Її важливість в науковій літературі пояснюється ще й тим, що здібний, але менш мотивований студент, зазвичай, досягає гірших результатів, ніж його менш здібний, але більш мотивований однокурсник. У зв'язку з цим, для успішної реалізації підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР нами була запропонована *перша педагогічна умова – розвиток пізнавального інтересу до розроблення і використання ЕОР у майбутній професійній діяльності.*

Ефективність навчання значною мірою залежить від рівня пізнавальної активності та рівня інтересу студентів до засвоєння знань. Ученими вагомо доведено, що пізнавальний інтерес проявляється тоді, коли відбувається розуміння студентами предмета, отримується задоволення від його вивчення та відчувається позитивний результат навчання. Пізнавальний інтерес до ЕОР, насамперед, викликаний новизною матеріалу, що вивчається, можливістю використовувати його в повсякденному житті та в майбутній професійній діяльності. Також зазначимо, що в результаті розроблення тривимірних моделей деталей або технологічних виробів студенти відразу бачать результат своєї діяльності. Це дає їм змогу знаходити раціональну конструкцію та проаналізувати, наскільки виріб відповідає вимогам пропорційності та гармонійності форм і

розмірів. Отже, другою педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР є використання комплексу активних та інтерактивних методів навчання, що реалізують принцип діяльності в навчально-пізнавальному процесі.

На результативність процесу застосування сучасних освітніх технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців до професійної діяльності, вважаємо, що впливають саме такі чинники: стан соціально-психологічного мікроклімату в студентському колективі, соціальна важливість професії; рівень професіоналізму педагогічного колективу вищого педагогічного навчального закладу; наявність науково обґрунтованого, професійно спрямованого плану навчально-виховної роботи; індивідуальні здібності студентів; здатність викладачів ефективно впроваджувати сучасні освітні технології; дидактична орієнтація на вироблення позитивного, мотивованого ставлення студентів до нового.

Очевидно, що значний вплив на активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів здійснюють методи навчання, зокрема інтерактивні, які в педагогічній літературі визначаються як методи взаємодії, основу яких становить міжособистісне та групове спілкування, спрямоване на самостійний пошук необхідної інформації, вироблення правильного рішення, починаючи з його індивідуального обмірковування та планування, поступового переходу на співпрацю в парах або в малих групах, а згодом – у більших групах або фронтально.

Одним з методів, що сприяють підвищенню результативності підготовки до розроблення і використання ЕОР, а також раціонального використання навчального часу, є метод проектів. До основних переваг його використання в навчанні майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР можна долучити такі: бачення перед собою кінцевого результату; орієнтованість на самостійну діяльність; розв'язання проектної ситуації через інтеграцію знань і вмінь із різних дисциплін, що сприяє реалізації міжпредметних зв'язків та формуванню вмінь мислити системно, комплексно; розвиток творчих здібностей;

підвищення соціальної адаптації особистості; сприяння становленню професійної самосвідомості майбутніх учителів технологій; формування комунікативних умінь студентів; можливість вибору теми проекту з урахуванням індивідуальних особливостей студентів; формування графічної, технологічної, естетичної культури. Об'єктами імітації проектної тематики пропонуємо обрати дитячі іграшки, предмети інтер'єру, меблі тощо.

Третьою умовою підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР є спрямованість навчання на майбутню професійну діяльність через систему ситуативних завдань, при конструюванні яких враховується специфіка діяльності вчителя технологій, адже підготовка і зміст навчання студентів у педагогічному вищому навчальному закладі мають враховувати особливості їхньої майбутньої професійної діяльності в школі [9, с. 61]. Безумовно, професійна спрямованість навчання може бути реалізована лише за умови систематичного й комплексного підходу до організації навчально-виховного процесу з урахуванням рівня підготовки студентів та рівня застосування конкретних дисциплін як у навчальному процесі, так і в майбутній професійній діяльності. На цьому зосереджує увагу О. Богатирьов. Він наголошує, що реалізація умови забезпечення професійної спрямованості змісту здійснюється за рахунок вибору такого навчального матеріалу, який студенти могли б використовувати у своїй майбутній професійній діяльності. Очевидно, що професійна спрямованість навчання на розроблення і використання ЕОР має бути реалізована як на рівні відбору та побудови змісту матеріалу, що вивчається, так і на рівні відповідних методичних підходів до організації навчальної діяльності.

Четвертою педагогічною умовою, на наше переконання, варто визначити стимулювання творчої самостійної діяльності майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР. Адже творчість є найбільш значним проявом людської сутності. На підставі аналізу наукової, психологічної, педагогічної і методичної літератури вважаємо, що педагогічне стимулювання в процесі формування творчої самостійної діяльності студентів складається з таких

основних компонентів: мотиваційно-цільового, який забезпечує мотивацію студентів до творчої самостійної діяльності й виражається у формуванні позитивного ставлення до творчої діяльності та установки на її розвиток; змістовно процесуального компоненту, спрямованого на вивчення наявних способів творчої діяльності, знання механізмів і способів генерування нестандартних ідей, формування вмінь, необхідних для даної діяльності. Змістовно-процесуальний компонент орієнтований на використання ресурсів і засобів навчання, необхідних для самостійної участі у творчій діяльності.

Той же вид самостійної діяльності може абсолютно по-іншому бути виконаний різними студентами, але завдання мотиваційного фактору – створити такі умови, які би стимулювали зацікавленість студентів у його виконанні. Адже, саме стимулювання творчої активності сприяє результативності навчання: цікава робота професійного змісту проходить без особливого напруження сил, сприяє розвитку у студентів позитивного ставлення до матеріалу, що вивчається, до майбутньої професії та потреби нею займатися [11, с. 238].

Наступною педагогічною умовою є підготовка науково-педагогічних працівників до викладання спецкурсів для майбутніх учителів технологій з розроблення і використання ЕОР. Створити установку на активність, творчість, самостійність, зацікавленість викладачів результатами своєї роботи – важливе завдання формування цілісної системи навчання майбутнього вчителя технологій, який використовуватиме розроблення й використання ЕОР у своїй професійній діяльності. Організація сумісних конкурсів проектів, презентацій стимулює як викладачів, так і студентів до виконання навчальних проектів, при цьому відбувається перевірка знань, умінь, навичок, отриманих під час навчання; разом із перевіркою своїх можливостей вони здобувають: уміння аналізувати, орієнтуватися в додатковій літературі, вміння вільно володіти способами й формами презентації матеріалу, вільно спілкуватися з аудиторією. Окрім цього, викладачі мають уміти самостійно підготувати електронний освітній ресурс, тобто програмно-методичний навчальний комплекс, що відповідає типовій навчальній

програмі та забезпечує можливість студенту самостійно або за допомогою викладача освоїти навчальний курс чи його розділ. Такий продукт створюється із вбудованою структурою, словниками, додатковими можливостями тощо.

Останньою важливою педагогічною умовою підготовки майбутніх учителів технологій до використання ЕОР є навчально-методичне забезпечення їхньої підготовки до розроблення і використання ЕОР. У цьому контексті ми пропонуємо, як обов'язкову, розробку електронного навчально-методичного комплексу (ЕНМК) для студентів, які навчаються за технологічним напрямом підготовки. Розроблений ЕНМК як електронний освітній ресурс дає змогу не тільки максимально використовувати усі наявні можливості для засвоєння інформації, систематизувати наукові відомості, оперативно закріплювати отримані знання на практиці, а й забезпечувати системний підхід до дидактичного процесу, можливість висвітлювати досліджувані питання з різних сторін, формувати універсальні навчальні дії студентів і підвищувати їхню методичну компетентність. До складу ЕНМК входять: навчальна програма освітньої галузі «Технологія» в електронному вигляді; методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни: опис послідовності дій, поради з розподілу часу, рекомендації з використання наявних матеріалів; тематичні презентації; тести, що є підсумком вивчення тем, створені у вільно розповсюдженій програмі SuperTest; навчальні комп'ютерні програми з дисциплін галузі [14].

Висновки. Специфіка педагогічних умов у нашому дослідженні зумовлена не лише суттю і змістом навчання до розроблення й використання ЕОР, а й особливостями застосування набутих знань і вмінь у майбутній професійній діяльності. Як свідчать результати проведеного експерименту, розглянуті педагогічні умови сприяють самовизначенню, самореалізації, розвитку творчої особистості, дають змогу організувати ефективний процес навчання майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР. Запропоновані педагогічні умови тісно взаємопов'язані. Їх дотримання в навчальній практиці ВНЗ сприятиме результативному навчанню майбутніх учителів технологій щодо

розроблення і використання ЕОР. З'ясовано, що зміст педагогічних умов визначається цілями, завданнями, характером майбутньої професійної діяльності та являє собою єдність теоретичної, практичної і мотиваційної готовності випускника вищого навчального закладу здійснювати професійну діяльність, що знаходить своє відображення в матеріальному, соціально та особистісно значущому продукті – виконанні завдань, закладених у зміст моделі, і реалізація яких на практиці забезпечує цілеспрямовану професійну підготовку майбутніх учителів технологій. За результатами проведеного експерименту доведено, що впровадження визначених педагогічних умов покращує процес і результат навчання майбутніх учителів технологій щодо розроблення і використання ЕОР. Теоретична новизна визначених і обґрунтованих нами педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до розроблення і використання ЕОР полягає в тому, що раніше вони не розглядалися в поданій нами комбінації; особливості кожної умови представлені в характеристиці; виокремлені та охарактеризовані педагогічні умови є необхідними і достатніми.

Література

1. Абдуллина О. А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования : учебное пособие* / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1984. – 204 с.
2. Большая Советская Энциклопедия /. – Изд. 3-е. – В 30 т. Т. 16. – Гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Советская энциклопедия, 1974. – 608 с.
3. Друзь Ю. М. Педагогічні умови використання ділової гри в підготовці студентів до іншомовного спілкування : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ю. М. Друзь. –К., 2000. – 186 с.
4. Жернов В. И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента педагогического вуза : монография / В. И. Жернов. – Магнитогорск : Магнитогорский гос. пед. ин-тут, 1999. – 116 с.
5. Зимняя И. А. Вероятностное прогнозирование в смысловом восприятии речи / И. А. Зимняя // Планы и модели будущего в речи. (Материалы к обсуждению). – Тбилиси, 1970. – С. 15 – 18
6. Карташова Л. А. Інформаційно-технологічна система навчання студентів суспільно-гуманітарних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України: Монографія. □ К.: 2011. – 426с. – Бібліограф. С. 387-426.
7. Коберник О. Проектно-технологічна система трудового навчання / О.М.Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 4. – С. 8 – 12.
8. Лапінський В. Навчання з використанням електронних засобів навчального призначення як керований процес / В.В.Лапінський, І. Ю. Регейло // Проблеми сучасного підручника : зб. наук, праць / [ред. кол., головн. ред. О. М. Топузов]. – 2012. – Вип. 12. – 784 с. С.751 – 759.

9. Некрасова Г. Н. Подготовка учителя технологии к использованию средств информационных технологий в профессиональной деятельности : монография / Г. Н. Некрасова. – М. : Изд-во «Школа будущего», 2004. – 255 с.

10. Пасічник В. Ю. Евристичний (частково-пошуковий) метод [Електронний ресурс] / В. Ю. Пасічник, В. В. Гаргін. – Дніпропетровськ, 2009. – Режим доступу до журн. : http://www.rusnauka.com/21_DNIS_2009/Pedagogica/48697.doc.htm

11. Петренко Л. М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: монографія / Л. М. Петренко. – Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2013. – 456 с.

12. Професійна освіта : навчальний посібник / [укл. С. У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало]. – К. : Вища школа, 2000. – 149 с.

13. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Б. Г. Чижевський. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.

14. Электронное обучение для подготовки преподавателей: создание потенциала для информационного общества. П. Реста [Электронный ресурс] Информационное общество, 2005, вып. 4, сс. 14-20. 23:05 05.08.2009 г. Режим доступа <http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/8b5dd09d9175894ec32571da0031c3f5>